

Journal Pre-proof

Comparative study of stress and psychological well-being in parents of children with and without special education needs during the COVID-19 pandemic

Christina Boteli, Stavroula Bargiota, Anna Papakonstantinou, Agorastos Agorastos

DOI: <https://doi.org/10.22365/jpsych.2024.002>

To appear in: Psychiatriki Journal

Received date: 15 September 2023

Accepted date: 12 February 2024

Please cite this article as: Christina Boteli, Stavroula Bargiota, Anna Papakonstantinou, Agorastos Agorastos, Comparative study of stress and psychological well-being in parents of children with and without special education needs during the COVID-19 pandemic, Psychiatriki (2024), doi: <https://doi.org/10.22365/jpsych.2024.002>

This is a PDF file of an article that has undergone enhancements after acceptance, such as the addition of a cover page and metadata, and formatting for readability, but it is not yet the definitive version of record. This version will undergo additional copyediting, typesetting and review before it is published during the production process, errors, may be discovered which could affect the content, and all legal disclaimers that apply to the journal pertain.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΑΡΘΡΟ

Συγριτική μελέτη άγχους και ψυχικής υγείας γονέων παιδιών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά την πανδημία του COVID-19

**Χρηστίνα Μποτέλη,¹ Σταυρούλα Μπαργιώτα,² Άννα Παπακωνσταντίνου,¹
Αγοραστός Αγοραστός²**

1. *Σχολή Επιστημών Υγείας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
2. *Β΄ Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών Υγείας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΘΡΟΥ: Παραλήφθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2023 / Αναθεωρήθηκε 29 Νοεμβρίου 2023 / Δημοσιεύθηκε Διαδικτυακά 27 Φεβρουαρίου 2024

-----ΠΕΡΙΛΗΨΗ-----

Η πανδημία COVID-19, η οποία εξαπλώθηκε ραγδαία παγκοσμίως στις αρχές του 2020, επηρέασε με ποικίλους τρόπους την οικογενειακή καθημερινότητα των γονέων και των παιδιών τους. Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να αξιολογηθεί η ψυχική υγεία και το στρες που βιώνουν οι γονείς κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19, και αν αυτά διαφέρουν μεταξύ των γονέων παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ) και των γονέων παιδιών τυπικής ανάπτυξης, όπως και πιθανούς δημογραφικούς παράγοντες που να τα επηρεάζουν. Στη συγχρονική αυτή μελέτη συλλέχθηκαν δεδομένα μέσω συμπλήρωσης ερωτηματολογίου από ένα δείγμα 205 γονέων, 103 με παιδιά με τυπική ανάπτυξη που φοιτούν σε τακτικά σχολεία γενικής αγωγής (ΓΑ) και 102 με παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ) που φοιτούν σε σχολεία ειδικής αγωγής από το Φεβρουάριο έως και τον Απρίλιο του 2021. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την κλίμακα αντιλαμβανόμενου stress PSS-10 και τη σύντομη μορφή της κλίμακας εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης POMS-S, καθώς και ερωτήσεις δημογραφικών στοιχείων. Τα αποτελέσματά μας επιβεβαίωσαν πως οι γονείς παιδιών με ΕΕΑ εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα άγχους, μειωμένη δυνατότητα διαχείρισής του και χειρότερη συνολική συναισθηματική κατάσταση κατά την περίοδο της πανδημίας σε σχέση με γονείς παιδιών που φοιτούν σε δομές ΓΑ. Το είδος της δομής που φοιτούσαν τα παιδιά επιβεβαιώθηκε από πολυπαραγοντικές αναλύσεις ως ο μόνος παράγοντας που έχει σταθερή επίδραση σε όλες τις ψυχομετρικές κλίμακες. Οι παράγοντες που φαίνονται να επηρεάζουν τα επίπεδα άγχους είναι το γυναικείο φύλο, η μεγαλύτερη ηλικία και η οικογενειακή κατάσταση, ενώ οικογενειακή κατάσταση και ανεργία επέδρασαν αρνητικά αναφορικά με την ικανότητα διαχείρισης του άγχους. Συμπερασματικά, η πανδημία φαίνεται να επηρέασε περισσότερο την ψυχική υγεία γονέων παιδιών με ΕΕΑ ανάγκες σε σχέση με γονείς παιδιών τυπικής ανάπτυξης και αποδεικνύει την αναγκαιότητα μεγαλύτερης ψυχοκοινωνικής στήριξης σε αυτή την πληθυσμιακή ομάδα.

ΛΕΞΕΙΣ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΥ: Covid-19, ψυχική υγεία, στρες, ειδικά σχολεία, ειδικές εκπαιδευτικές αγωγές.

Επιμελητής συγγραφέας: Αγοραστός Αγοραστός Β΄ Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών Υγείας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.), Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης, Λαγκαδά 196, 56430, Σταυρούπολη, Θεσσαλονίκη, E-mail: aagorast@auth.gr

Εισαγωγή

Η παγκόσμια πανδημία του SARS-CoV-2 (COVID-19) είχε σημαντικές ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, καθώς οι περιορισμοί και τα μέτρα που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της δημιούργησαν μία νέα παγκόσμια πραγματικότητα.¹ Στο πλαίσιο αυτό, συγκεκριμένες κοινωνικές και πληθυσμιακές ομάδες εκτέθηκαν ιδιαίτερα και παρουσίασαν σοβαρότερες αρνητικές ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις. Μία από αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες είναι οι οικογένειες με παιδιά.²

Τα παιδιά παρουσιάζουν ούτως ή άλλως κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που επηρεάστηκαν σοβαρά λόγω της κοινωνικής απομόνωσης στην πανδημία, καθώς βασικές τους ανάγκες αποτελούν το παιχνίδι, η συμμετοχή στο σχολικό πλαίσιο και η συναναστροφή τους με συνομήλικους, μέσω των οποίων αναπτύσσουν κοινωνικές και προσωπικές δεξιότητες.³ Αυτό επηρέασε αναμφισβήτητα και τους γονείς, που εκτός από προσωπικές ανασφάλειες (π.χ. εργασιακές, οικονομικές) και απώλεια υποστηρικτικού και κοινωνικού πλαισίου, κλήθηκαν να αναλάβουν πολλούς επιπρόσθετους ρόλους (π.χ. παροχή εκπαίδευσης, δημιουργική απασχόληση, δόμηση καθημερινότητας, κ.α.) καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας.⁴ Αυτό το επιπλέον φορτίο, σε συνδυασμό με το άγχος τους για τη σωματική ασφάλεια, την κοινωνική απομόνωση και την ψυχική υγεία των παιδιών τους, αποτέλεσε βασικό παράγοντα πίεσης και άγχους στους γονείς.^{5,6}

Η ομάδα των οικογενειών με παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ) αντιμετώπισε σαφώς ακόμη σοβαρότερη πίεση και προβλήματα στην καθημερινότητα.⁷ Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία όσο πιο σοβαρή και μόνιμη είναι η αναπηρία ή η εκπαιδευτική ανάγκη ενός παιδιού, τόσο μεγαλύτερο είναι το στρες που βιώνουν οι γονείς.⁸ Αρνητικά συναισθήματα, όπως απογοήτευση, θλίψη, χαμηλά επίπεδα αυτοπεποίθησης και αίσθησης αποτελεσματικότητας, εκδηλώνονται στους γονείς παιδιών με ΕΕΑ, και ειδικότερα σε αυτούς που αναλαμβάνουν το ρόλο του φροντιστή του παιδιού.⁹

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να εξετάσει το επίπεδο άγχους και την ψυχική υγεία των γονέων παιδιών με ΕΕΑ που φοιτούν σε ειδικά σχολεία, σε σύγκριση με τους γονείς των παιδιών με τυπική ανάπτυξη που φοιτούν σε τακτικά σχολεία γενικής αγωγής (ΓΑ) κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19, όπως και πιθανούς δημογραφικούς παράγοντες που να τα επηρεάζουν, με σκοπό να αναδείξει δυνητικές διαφορές στις ψυχολογικές αντιδράσεις και ανησυχίες μεταξύ των δύο ομάδων.

Υλικό και μέθοδος

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια μη πειραματική, συγχρονική μελέτη παρατήρησης εγκάρσιας τομής με δειγματοληπτικό πλαίσιο βολικής δειγματοληψίας (convenient sampling) μέσω συμπλήρωσης ενός ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου από το Φεβρουάριο έως και τον Απρίλιο του 2021. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την κλίμακα αντιλαμβανόμενου stress (Perceived Stress Scale PSS-10) και τη σύντομη μορφή της κλίμακας εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης (Profile of Mood States - Short, POMS-S), καθώς και ερωτήσεις δημογραφικών στοιχείων. Περισσότερες πληροφορίες για τη μεθοδολογία της έρευνας καθώς και για όλες τις στατιστικές αναλύσεις παρατίθενται στο **Supplementary Material** του άρθρου.

Αποτελέσματα

Το δείγμα της έρευνας περιλάμβανε 205 γονείς παιδιών σχολικής ηλικίας (4 - 18 ετών), εκ των οποίων τα παιδιά των 103 γονέων φοιτούσαν σε σχολείο γενικής αγωγής, ενώ τα παιδιά των 102 συμμετεχόντων φοιτούσαν σε ειδικής αγωγής (66 σε ειδικό σχολείο, 9 σε παράλληλη στήριξη, 27 σε ένταξη). Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος της μελέτης και οι διαφορές μεταξύ των 2 υποομάδων.

Πίνακας 1

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα ψυχομετρικά στοιχεία του δείγματος της μελέτης και οι διαφορές μεταξύ των 2 υποομάδων, καθώς και οι προσαρμοσμένες τιμές τους. Οι υποκλίμακες PSS-negative και PSS-positive, όπως και η κλίμακα POMS επέδειξαν καλή αξιοπιστία εσωτερικής εγκυρότητας με Cronbach's α 0,89, 0,76 και 0,93 αντίστοιχα. Οι στατιστικές αναλύσεις καταδεικνύουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο υποομάδες του δείγματός μας, με υψηλότερα επίπεδα POMS, PSS negative και PSS positive σε γονείς με παιδιά ΕΕΑ σε σύγκριση με τους γονείς των παιδιών με τυπική ανάπτυξη που φοιτούν σε τακτικά σχολεία ΓΑ.

Πίνακας 2

Μονοπαραγοντικές αναλύσεις διακύμανσης αναφορικά με την επίδραση δημογραφικών παραγόντων στις επιμέρους ψυχομετρικές κλίμακες (βλ. Πίνακα S1) έδειξαν α) στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου και της οικογενειακής κατάστασης των γονέων στην κλίμακα PSS negative, ενώ η ηλικία και η επαγγελματική κατάσταση των γονέων παρέμειναν σε επίπεδο στατιστικού trend β) στατιστικά σημαντική επίδραση της εργασιακής κατάστασης των γονέων στην κλίμακα PSS positive, ενώ η οικογενειακή κατάσταση των γονέων παρέμεινε σε επίπεδο στατιστικού trend και, γ) στατιστικά σημαντική επίδραση της εκπαίδευσης και της οικογενειακής κατάστασης των γονέων στην κλίμακα POMS, ενώ επαγγελματική κατάσταση των γονέων έδειξε συσχέτιση $p = 0,153$.

Τα μοντέλα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης με τις αντίστοιχες μεταβλητές για κάθε κλίμακα παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

PSS - Negative: Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης αναδεικνύουν πως μόνο οι παράγοντες φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση γονέα, όπως και το είδος της σχολικής σομής επιδρούν σημαντικά στον δείκτη PSS negative. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες έχουν 2,85 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS negative σε σχέση με τους άνδρες. Τα άτομα ηλικίας άνω των 42 ετών έχουν 1,52 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS negative σε σχέση με τους αυτούς ηλικίας 32 - 41 ετών. Οι μη έγγαμοι έχουν 1,98 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS negative σε σχέση με τους έγγαμους και τέλος, τα άτομα με παιδιά σε σχολική δομή ΕΕΑ έχουν 1,8 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS negative σε σχέση με τα άτομα με παιδιά σε σχολική δομή ΓΑ.

PSS - Positive: Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης αναδεικνύουν πως όλοι οι παράγοντες του μοντέλου (οικογενειακή κατάσταση γονέα, επαγγελματική κατάσταση γονέα και σχολική δομή) επιδρούν στατιστικά σημαντικά στον δείκτη PSS positive. Δηλαδή, οι άγαμοι έχουν 1,05 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS positive σε σχέση με τους έγγαμους. Οι άνεργοι έχουν 1,33 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS positive σε σχέση με τους εργαζόμενους. Τα άτομα με παιδιά σχολική δομή ΕΕΑ έχουν 0,78 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη PSS positive σε σχέση με τα άτομα με παιδιά σε σχολική δομή ΓΑ.

POMS: Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης αναδεικνύουν πως από όλους τους παράγοντες του μοντέλου, μόνο ο παράγοντας σχολική δομή έχει στατιστικά σημαντική επίδραση στον δείκτη POMS. Οι γονείς με παιδιά σε σχολική δομή ΕΕΑ έχουν 5,7 μονάδες υψηλότερο σκορ του δείκτη POMS σε σχέση με τα άτομα με παιδιά σε σχολική δομή ΓΑ.

Πίνακας 3

Συζήτηση

Ο κύριος στόχος αυτής της μελέτης ήταν να ερευνηθούν και να συγκριθούν η ψυχική υγεία και τα επίπεδα άγχους των γονέων παιδιών με ΕΕΑ που φοιτούν σε ειδικά σχολεία, σε σύγκριση με τους γονείς των παιδιών με τυπική ανάπτυξη που φοιτούν σε τακτικά σχολεία ΓΑ κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19, όπως και πιθανούς δημογραφικούς παράγοντες που να τα επηρεάζουν.

Τα αποτελέσματά μας επιβεβαίωσαν πως οι γονείς παιδιών με ΕΕΑ εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα άγχους (υψηλότερα επίπεδα PSS-Negative), μειωμένη δυνατότητα διαχείρισης (υψηλότερα επίπεδα PSS-Positive) και χειρότερη συνολική συναισθηματική κατάσταση (υψηλότερα επίπεδα POMS total score) κατά την περίοδο της πανδημίας σε σχέση με γονείς παιδιών που φοιτούν σε δομές ΓΑ. Το είδος της δομής που φοιτούσαν τα παιδιά επιβεβαιώθηκε από πολυπαραγοντικές αναλύσεις ως ο μόνος παράγοντας που έχει σταθερή επίδραση σε όλες τις ψυχομετρικές κλίμακες, αν και εξηγεί ένα σχετικά μικρό μόνο ποσοστό της διακύμανσης. Τα αποτελέσματα αυτά είναι σε σύμπνοια με προηγούμενες έρευνες και μετα-αναλύσεις σε προ COVID-19 περίοδο, που επιβεβαιώνουν υψηλότερα επίπεδα άγχους σε γονείς με ΕΕΑ και επιδεικνύουν τον παράγοντα αυτό ως καθοριστική συνιστώσα του στρες των γονέων.^{9,10} Από την άλλη, από τα αποτελέσματα αυτά δεν μπορεί να εκτιμηθεί η όποια διαφοροποίηση των επιπέδων του άγχους και της ψυχικής υγείας στις δύο ομάδες σε σχέση με τα επίπεδα προ πανδημίας, καθώς δεν πρόκειται για προοπτική μελέτη.

Στο συνολικό δείγμα, ο μέσος όρος και των δύο υποκλιμάκων PSS-Negative και PSS-Positive είναι υψηλότερος τον αναφερόμενο μέσο όρο της εκάστοτε κλίμακας στον ελληνικό γενικό πληθυσμό (PSS-Positive: $5,9 \pm 2,9$ σε άνδρες και $6,4 \pm 2,9$ σε γυναίκες; PSS-Negative: $10,6 \pm 4,5$ σε άνδρες και $12,1 \pm 4,4$ σε γυναίκες),¹¹ με αποτέλεσμα οι συμμετέχοντες να παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα αντιλαμβανόμενου στρες και ταυτόχρονα μειωμένη δυνατότητα ελέγχου του. Οι παράγοντες που φαίνονται να επηρεάζουν τα επίπεδα άγχους είναι το γυναικείο φύλο, η μεγαλύτερη ηλικία (>42 ετών) και η οικογενειακή κατάσταση (άγαμοι), ενώ η οικογενειακή κατάσταση (άγαμοι) και ανεργία επέδρασαν αρνητικά αναφορικά με την ικανότητα διαχείρισης του άγχους. Το γυναικείο φύλο, ιδιαίτερα, επιβεβαιώνεται σε αρκετές άλλες μελέτες ως αρνητικός συγκριτικός παράγοντας άγχους σε γονείς παιδιών με ΕΕΑ.¹² Η συνολική συναισθηματική κατάσταση των γονέων, όμως, δε φάνηκε να επηρεάζεται αρνητικά ή θετικά από κάποιον άλλο δημογραφικό παράγοντα. Τα χαρακτηριστικά των παιδιών (φύλο, ηλικία, συνολικός αριθμός παιδιών στην οικογένεια) επίσης δεν επηρέασαν το αντιλαμβανόμενο άγχος, την ικανότητα διαχείρισής του και τη συναισθηματική κατάσταση των γονέων. Κάποια από αυτά τα ευρήματα έρχονται σε αντίθεση με παρόμοιες συγκριτικές μελέτες σε γονείς με παιδιά με και χωρίς ΕΕΑ που διενεργήθηκαν κατά την περίοδο της πανδημίας και έδειξαν ότι υπάρχουσα εργασία, έγγαμη οικογενειακή κατάσταση, το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, ο αριθμός και το φύλο των παιδιών και η μικρότερη ηλικία των γονέων είναι αρνητικοί προγνωστικοί παράγοντες την ψυχική υγεία των γονέων.¹³

Μία βαθύτερη κατανόηση των επιπτώσεων της πανδημίας στην ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των γονέων θα μπορούσε να υποστηρίξει την ανάπτυξη πιο στοχευμένων παρεμβάσεων και υπηρεσιών υποστήριξης στο μέλλον. Η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει το υψηλότερο άγχος και τη χειρότερη συναισθηματική κατάσταση γονέων παιδιών σε δομές ΕΕΑ σε σχέση με γονείς παιδιών σε δομές ΓΑ κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19. Τα ευρήματα αυτής της μελέτης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη ευρύτερου

δικτύου υποστήριξης και κατάλληλων ψυχολογικών παρεμβάσεων και στρατηγικών, με στόχο την υποστήριξη και τη βελτίωση της ψυχικής υγείας των πιο ευάλωτων οικογενειών.

Βιβλιογραφία

1. Dragioti E, Li H, Tsitsas G, Lee KH, Choi J, Kim J, et al. A large-scale meta-analytic atlas of mental health problems prevalence during the COVID-19 early pandemic. *J Med Virol* 2022, 94:1935-1949, doi: 10.1002/jmv.27549
2. Stracke M, Heinzl M, Muller AD, Gilbert K, Thorup AAE, Paul JL, et al. Mental Health Is a Family Affair-Systematic Review and Meta-Analysis on the Associations between Mental Health Problems in Parents and Children during the COVID-19 Pandemic. *Int J Environ Res Public Health* 2023, 20, doi: 10.3390/ijerph20054485
3. de Figueiredo CS, Sandre PC, Portugal LCL, Mazala-de-Oliveira T, da Silva Chagas L, Raony I, et al. COVID-19 pandemic impact on children and adolescents' mental health: Biological, environmental, and social factors. *Prog Neuropsychopharmacol Biol Psychiatry* 2021, 106:110171, doi: 10.1016/j.pnpbp.2020.110171
4. Magson NR, Freeman JYA, Rapee RM, Richardson CE, Oar EL, Fardouly J. Risk and Protective Factors for Prospective Changes in Adolescent Mental Health during the COVID-19 Pandemic. *J Youth Adolesc* 2021, 50:44-57, doi: 10.1007/s10964-020-01332-9
5. Gadermann AC, Thomson KC, Richardson CG, Gagne M, McAuliffe C, Hirani S, et al. Examining the impacts of the COVID-19 pandemic on family mental health in Canada: findings from a national cross-sectional study. *BMJ Open* 2021, 11:e042871, doi: 10.1136/bmjopen-2020-042871
6. Dawes J, May T, McKinlay A, Fancourt D, Burton A. Impact of the COVID-19 pandemic on the mental health and wellbeing of parents with young children: a qualitative interview study. *BMC Psychol* 2021, 9:194, doi: 10.1186/s40359-021-00701-8
7. Chen SQ, Chen SD, Li XK, Ren J. Mental Health of Parents of Special Needs Children in China during the COVID-19 Pandemic. *Int J Environ Res Public Health* 2020, 17, doi: 10.3390/ijerph17249519
8. Bailey T, Hastings RP, Totsika V. COVID-19 impact on psychological outcomes of parents, siblings and children with intellectual disability: longitudinal before and during lockdown design. *J Intellect Disabil Res* 2021, 65:397-404, doi: 10.1111/jir.12818
9. Werner S, Hochman Y, Holler R, Shpigelman CN. Burden and Growth during COVID-19: Comparing Parents of Children with and without Disabilities. *J Child Fam Stud* 2022, 31:1535-1546, doi: 10.1007/s10826-022-02282-5
10. Hayes SA, Watson SL. The impact of parenting stress: a meta-analysis of studies comparing the experience of parenting stress in parents of children with and without autism spectrum disorder. *J Autism Dev Disord* 2013, 43:629-642, doi: 10.1007/s10803-012-1604-y
11. Roussi P, Vassilaki E. The applicability of the multi-axial model of coping to a Greek population. *Anxiety Stress Coping* 2001, 14:125-247, doi: 10.1080/10615800108248351.
12. Gray DE. Gender and coping: the parents of children with high functioning autism. *Soc Sci Med* 2003, 56:631-642, doi: 10.1016/s0277-9536(02)00059-x
13. Grigoropoulos I, Tekelidou M. Consequences of the parental burden during the COVID-19 pandemic. *Arch Hellen Med* 2021, 38:651-656

Πίνακας 1. Δημογραφικά στοιχεία δείγματος και στατιστικές διαφορές μεταξύ των 2 υποομάδων

Δημογραφικά χαρακτηριστικά		Συνολικό Δείγμα		Γονείς ΓΑ		Γονείς ΕΕΑ		Γονείς ΓΑ vs. ΕΕΑ	
		ν	(%)	ν	(%)	ν	(%)	χ^2	ρ
N		205		103		102			
Φύλο γονέα	Άνδρας	58	28,3	17	16,5	41	40,2	14,18	<0,001
	Γυναίκα	147	71,7	86	83,5	61	59,8		
Ηλικία γονέα	32-41 έτη	83	40,5	50	48,5	33	32,4	12,62	0,002
	42-51 έτη	94	45,9	47	45,6	47	46,1		
	52-61 έτη	28	13,6	6	5,9	22	21,5		
Εκπαίδευση γονέα	A' / B'-βάθμια	59	28,8	14	13,6	45	44,1	23,71	<0,001
	Γ'-βάθμια	77	37,6	45	43,7	32	31,4		
	MSc / PhD	69	33,6	44	42,7	25	24,5		
Οικογενειακή κατάσταση	Έγγαμος/-η	169	82,4	95	92,2	80	78,4	7,81	0,006
	Άγαμος/-η	36	17,6	8	7,8	17	21,6		
	Άνεργος/-η	18	8,8	6	5,8	12	11,8		
	Δημόσιος υπάλληλος	62	30,2	35	34,0	27	26,5		
Επάγγελμα γονέα	Ελεύθερος επαγγελματίας	40	19,5	19	18,4	21	20,6	3,18	0,673
	Ιδιωτικός υπάλληλος	62	30,2	31	30,1	31	30,4		
	Οικιακά	21	10,2	11	10,7	10	9,8		
	Συνταξιούχος	2	1	1	1,0	1	1,0		
Φύλο παιδιού	Αγόρι	126	61,5	54	52,4	72	70,6	7,14	0,010
	Κορίτσι	79	38,5	17	47,6	30	29,4		
Ηλικία παιδιού		MT	TA	MT	TA	MT	TA	t	ρ
		8,9	3,6	8,6	3,7	9,3	3,5	0,19	0,153
Αριθμός παιδιών στην οικογένεια		1,9	0,7	2,0	0,7	1,9	0,8	1,43	0,849

Οι τιμές των συνεχών μεταβλητών παρουσιάζονται μέσω του αριθμού των συμμετεχόντων (N), της μέσης τιμής (MT), του εύρους και τυπικής απόκλισης (TA), ενώ οι κατηγορικές μεταβλητές μέσω των συχνοτήτων (ν) και των αντίστοιχων ποσοστών (%). Η σύγκριση μεταβλητών ανάμεσα στις δύο ομάδες εκτιμήθηκε χρησιμοποιώντας το t-test και το Mann-Whitney test για τις συνεχείς μεταβλητές ανάλογα με την κατανομή τους, όπως και το χ^2 test, για κατηγορικές μεταβλητές.

PSYC

Πίνακας 2. Τιμές ψυχομετρικών ερωτηματολογίων και στατιστικές διαφορές μεταξύ των 2 υποομάδων

Ψυχομετρικές τιμές	Συνολικό Δείγμα		Γονείς ΓΑ		Γονείς ΕΕΑ		Γονείς ΓΑ (adjusted)		Γονείς ΕΕΑ (adjusted)		min		ΓΑ vs. ΕΕΑ		ΓΑ vs. ΕΕΑ (adjusted)	
	MT	TA	MT	TA	MT	TA	MT	ΤΣ	MT	ΤΣ	min	max	t	p	F	p
PSS - Negative	14,5	4,4	13,6	4,3	15,3	4,4	13,7	0,6	15,7	0,5	2,0	24,0	2,76	0,006	8.82	0,003
PSS - Positive	7,3	2,6	6,8	2,2	7,8	3,0	6,9	0,4	8,0	0,3	0,0	16,0	2,72	0,007	7.44	0,007
POMS - Total score	54,7	19,7	50,8	19,7	58,5	19,2	51,9	2,8	59,8	2,3	14,0	94,0	2,81	0,005	6.57	0,011

Οι τιμές των συνεχών μεταβλητών παρουσιάζονται μέσω της μέσης τιμής (MT), του εύρους (min - max), του τυπικού σφάλματος (ΤΣ) και τυπικής απόκλισης (TA). Η σύγκριση μεταβλητών ανάμεσα στις δύο ομάδες εκτιμήθηκε χρησιμοποιώντας το t-test και το F-test (adjusted ANOVA). Η προσαρμογή των τιμών έγινε ως προς το φύλο, την ηλικία, την εκπαίδευση και την οικογενειακή κατάσταση του γονέα, και το φύλο του παιδιού με βάση τις διαφορές των 2 ομάδων γονέων σε αυτά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Πίνακας 3. Πολυπαραγοντικά μοντέλα γραμμικής παλινδρόμησης για κάθε ψυχομετρική κλίμακα.

Παράγοντας Μοντέλου	R^2	Κατηγορία Αναφοράς	β	Stand. β	SE	p
<i>PSS - Negative</i>						
Συνολική Διακύμανση	15,6%					
Φύλο γονέα (γυναίκα)	4,6%	Άνδρας	2,85	0,29	0,71	<0,001
Ηλικία γονέα (>41 έτη)	2,3%	32-41 έτη	1,52	0,17	0,63	0,017
Οικογενειακή κατάσταση (άγαμος)	3,9%	Έγγαμος	1,98	0,16	0,86	0,021
Επάγγελμα (άνεργος)	<0,5%	Εργαζόμενος	0,63	0,06	0,77	0,408
Σχολική Δομή (ΕΕΑ)	4,5%	ΓΑ	1,81	0,20	0,62	0,004
<i>PSS – Positive</i>						
Συνολική Διακύμανση	7,7%					
Οικογενειακή κατάσταση (άγαμος)	1,9%	Έγγαμος	1,05	0,14	0,51	0,042
Επάγγελμα (άνεργος)	4%	Εργαζόμενος	1,33	0,20	0,51	0,003
Σχολική Δομή (ΕΕΑ)	3,1%	ΓΑ	0,78	0,15	0,36	0,033
<i>POMS</i>						
Συνολική Διακύμανση	6,5%					
Εκπαίδευση (Γ' β'βάθμια – MSc/PhD)	<0,5%	A' / B' β'βάθμια	-	-0,06	3,40	0,413
Οικογενειακή κατάσταση (άγαμος)	1,5%	Έγγαμος	6,76	0,12	3,97	0,090
Επάγγελμα (άνεργος)	1,0%	Εργαζόμενος	3,86	0,08	3,61	0,286
Σχολική Δομή (ΕΕΑ)	3,8%	ΓΑ	5,66	0,14	2,90	0,049

Στα μοντέλα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης συμπεριλήφθηκαν όλοι οι δείκτες που παρουσίασαν στις μονοπαραγοντικές αναλύσεις επίδραση $p < 0,20$ χρησιμοποιώντας την μέθοδο enter (εισαγωγή όλων των μεταβλητών στο μοντέλο ταυτόχρονα) για να προσδιοριστούν οι ανεξάρτητοι προγνωστικοί δείκτες για τις υποκατηγορίες του PSS και το σκορ του POMS, μετά από έλεγχο ομοιογένειας, γραμμικότητας/συγγραμμικότητας, κανονικής κατανομής και ανεξαρτησίας.

BRIEF COMMUNICATION

Comparative study of stress and psychological well-being in parents of children with and without special education needs during the COVID-19 pandemic

Christina Boteli,¹ Stavroula Bargiota,² Anna Papakonstantinou,¹
Agorastos Agorastos²

1. Faculty of Health Sciences, Aristotle University of Thessaloniki, Greece
2. II. Dept. of Psychiatry, School of Medicine, Faculty of Health Sciences, Aristotle University of Thessaloniki, Greece

ARTICLE HISTORY: Received 15 September 2023 / Revised 29 November 2023 / Published Online 27 February 2024

-----ABSTRACT-----

The COVID-19 pandemic, which rapidly spread worldwide in early 2020, has affected the daily lives of parents and their children in various ways. This study assessed the overall mental health status and stress experienced by parents during the COVID-19 pandemic and the differences between parents of children with special educational needs and parents of typically developing children. Additionally, we explored potential demographic factors that may influence these experiences. In this cross-sectional study, data were collected through questionnaires completed by a sample of 205 parents (103 of children with typical development attending regular mainstream schools and 102 of children with special educational needs attending special education schools) from February to April 2021. Participants completed the Perceived Stress Scale (PSS-10), the short form of the Profile of Mood States (POMS-S), and a demographic questionnaire. Our findings confirmed that parents of children attending special education schools reported higher levels of anxiety, reduced coping abilities, and poorer overall emotional well-being during the pandemic compared to parents of children attending regular schools. The type of educational setting that children attended was identified through multivariate analyses as the only factor consistently influencing all psychometric outcomes. Factors influencing anxiety levels included gender, older age, and family status, while family status and unemployment negatively impacted coping abilities. Taken together, the pandemic appears to have had a greater impact on the mental health of parents of children with special education needs compared to parents of children attending regular schools, highlighting the need for increased psychosocial support within this population group.

KEYWORDS: COVID-19, mental health, stress, special schools, special education needs.

Corresponding Author: Agorastos Agorastos, II Dept. of Psychiatry, School of Medicine, Faculty of Health Sciences, Aristotle University of Thessaloniki, Psychiatric Hospital of Thessaloniki, Lagkada 196, GR 56430, Stavroupoli, Thessaloniki, Greece, E-mail: aagorast@auth.gr